

BOKCIRKLAR I MOLNET

Cirkelledarens handbok

Lisa Ahlvik, maj 2020

Förord

I mars 2019 samlades ett hundratal pedagoger, bibliotekarier och andra litteraturintresserade i Dramasalen på Vasa Stadsbibliotek. På fortbildningen "Litteratursamtal i molnet" föreläste svenska experter om sina erfarenheter av digitala bokcirkel och gav inspiration.

Vid det här laget var tanken på en digital bokcirkel i KulturÖsterbottens regi redan född. Fejsbokcirkeln grundades i maj och den första cirkelboken blev den ännu icke-utgivna "Klåda" av Ellen Strömberg. Gruppen lockade fler deltagare än väntat, och det stod därför klart att en ny cirkelbok skulle utses till hösten. Den här gången tog vi fasta på LitteraTur och Retur-festivalen och läste "Underfors" av Maria Turtschaninoff, som medverkade på festivalen och fick besvara cirkelmedlemmarnas frågor.

Eftersom Fejsbokcirkeln kändes för bra för att läggas ner, bestämde vi oss för en nysatsning efter nyår. Gruppen "Fejsbokcirkeln 2020" grundades; den här gången med denna handbok som ett uttalat mål. Här har vi samlat erfarenheter och råd i syfte att stötta dig som är intresserad av att själv bli digital bokcirkelledare. Vi hoppas att du finner denna handbok inspirerande och givande.

Jakobstad, 13.5.2020

Lisa Ahlvik

Innehåll

1 Fejsbokcirkelns födelse	1
Litteratursamtalets kraft.....	1
Varför digitalt?	1
Att välja plattform	2
2 Hur kommer jag igång?	3
Planering.....	3
Marknadsföring.....	3
Kör, bara kör!	4
3 Cirklandets viktigaste punkter	5
Bokval och delaktighet.....	5
Din roll som ledare	6
Hur får jag till en vettig diskussion?	7
4 När cirkeln är sluten	9
Förslag på vidareläsning.....	9
KÄLLOR	10

1.

FEJSBOKCIRKELNS FÖDELSE

"I en bokcirkel delar du läsupplevelsen med andra. Bokcirkelar finns i en massa varianter, och ni bestämmer själva vad som passar er." (Studiefrämjandet)

I detta avsnitt går vi igenom den digitala bokcirkelns vad, hur och varför, med vår egen fejsbokcirkel som grund.

Litteratursamtalets kraft

Gemensamt för alla former av bokcirkelar är att det är själva litteratursamtalet som står i fokus. Forskning visar att läsupplevelsen fördjupas när den delas med andra och när man som läsare får samtala om det man har läst. Den kända läsforskaren Aidan Chambers menar att samtal om böcker är en värdefull aktivitet som ger en ytterligare dimension till läsningen och utvecklar oss i att även kunna uttrycka oss om annat i livet (Chambers, 1999, s. 10).

Lena Havel och Solveig Kraft har studerat olika typer av bokcirkelar i en magisteruppsats från år 2003. De kom bland annat fram till att bokcirkelmedlemmar upplever att de genom samtalen utvecklas både som berättare och som lyssnare, samtidigt som de får nya idéer och boktips (s. 26-40, 77-79).

Varför digitalt?

Under fortbildningen "Litteratursamtal i molnet" konstaterades att den största skillnaden mellan en klassisk fysisk bokcirkel och en digital dito är att i en digital bokcirkel kan deltagarna själva välja när de deltar i diskussionen och var de befinner sig när de gör det. Detta är förstås en sanning med modifikation – för visst kan man hålla en digital bokcirkelträff på ett förhandsbestämt klockslag exempelvis via Zoom eller Skype där alla ser varandra. Min uppfattning är dock att en sådan träff funkar bäst om deltagarna känner varandra sedan tidigare. För många människor kan det förutom det rent praktiska arrangemanget dessutom upplevas som jobbigt att möta andra ansikte mot ansikte, såväl fysiskt som digitalt.

Därför valde vi på KulturÖsterbotten att satsa på en flexibel form av digital bokcirkel, där cirkelledaren ger tidsramar istället för exakta tidpunkter, och där deltagarna har möjligheten att själva välja hur aktiva de är. Vi valde att hålla vår digitala bokcirkel på Facebook, eftersom det är en plattform som väldigt många använder regelbundet. På så sätt skulle deltagarna

inte behöva lära sig ett nytt forum eller registrera sig på ett nytt ställe. Vi ville hålla tröskeln för att delta så låg som möjligt.

Att välja plattform

Facebook är givetvis inte den enda eller nödvändigtvis ens den bästa plattformen för just din digitala bokcirkel. Varje plattform har sina för- och nackdelar och jag rekommenderar därför att du väljer din plattform med omsorg. Här är några förslag på plattformar och verktyg du kan använda för att få till lyckade litteratursamtal:

- **Bokcirklar.se.** Sveriges största digitala plattform för bokcirklar.
- **Facebook.** Slutna grupper är lätta att strukturera på ett tydligt sätt.
- **Zoom/Teams/Skype.** Fungerar bäst på en angiven tidpunkt då alla "träffas" samtidigt.
- **Whatsapp/messenger.** Fungerar som en chatt där alla kan medverka samtidigt eller när det passar bäst. Kan dock bli lite rörigt.
- **Digital anslagstavla.** Exempelvis Padlet eller Mentimeter.

Det är naturligtvis också möjligt att kombinera flera plattformar och verktyg om du som cirkelledare finner det meningsfullt. Undvik dock att göra det för krångligt för deltagarna – om fokus hamnar på nya häftiga program och tjänster i stället för på det meningsfulla litteratursamtalet finns risken att folk tröttnar ganska snabbt.

2.

HUR KOMMER JAG IGÅNG?

Nu kör vi! Eller...? Även om jag inte vill bromsa din iver är det skäl att ta vissa saker i beaktande innan du kickar igång din digitala bokcirkel.

Planering

Fundera över hur du vill att just din digitala bokcirkel ska fungera. Ska det vara tydliga ramar från början eller ska det finnas utrymme för flexibilitet? Ska ni läsa böcker enligt ett visst tema eller blir det slumpmässigt utvalda böcker? Vem riktar sig din digitala bokcirkel till? Är den för nöjes skull eller finns det något ytterligare syfte?

Syftet med KulturÖsterbottens digitala bokcirklar har dels varit att testa, dels periodvis att marknadsföra festivalen "LitteraTur och Retur", som hösten 2019 hölls i Vasa och hösten 2020 hålls digitalt. Det övergripande syftet med de digitala bokcirkelarna har ändå varit att erbjuda meningsfulla litteratordiskussioner åt alla intresserade.

Bokvalet kan kopplas ihop med syftet. För KulturÖsterbottens del har det inneburit att vi vid flera tillfällen har läst böcker vars författare medverkar på LitteraTur och Retur. Man kan också bestämma att bokvalet görs först när gruppen har kört igång. Mer om detta i stycket "bokval och delaktighet" på sid 5.

Marknadsföring

Inom KulturÖsterbotten skapade vi först en Facebook-sida som fick namnet "Fejsbokcirkeln". Våra cirklar har därefter fått egna slutna grupper som alla länkas från sidan. Inför de två första fejsbokcirkel-grupperna gjorde vi korta filmer för att marknadsföra cirklarna. I filmerna läste cirkelledaren ett avsnitt ur cirkelboken samt uppmanade intresserade att gå med i gruppen. Filmerna publicerades på sidan och delades av andra kulturaktörer och privatpersoner.

Ett bra sätt att marknadsföra sin digitala bokcirkel på är också att berätta om den och länka till den i andra grupper. Det finns massor av litteraturinriktade diskussionsgrupper på Facebook och fler kommer hela tiden. Kom bara ihåg att respektera gruppens inriktning och regler; en del avböjer reklam. Av hänsyn bör man även undvika att marknadsföra sin digitala bokcirkel i andra digitala bokcirkel-grupper. Använd sunt förnuft.

Det går naturligtvis också bra att marknadsföra sin digitala bokcirkel med klassiska A4-posters på allmänna anslagstavlor. Man kan fråga biblioteken om det är okej att använda deras kanaler – motivera det med att det kan leda till lån för biblioteket.

Marknadsföringen kan fortsätta även efter att den digitala bokcirkeln har kört igång. Men tänk på att sätta in dina marknadsföringsstötter vid rätt tillfällen! Det är kanske inte så lyckat att 30 nya personer hoppar in i gruppen när man precis ska börja diskutera en ny bok; då har dessa nya medlemmar ingen chans att hinna läsa och haka på diskussionen. Passa i stället på när en ny bok ska utses så att de nya medlemmarna har möjlighet att vara med från start.

Kör, bara kör!

När du har valt plattform, funderat över upplägg och inriktning, samt planerat din marknadsföring återstår egentligen bara en sak: att starta.

Ett gott råd vid starten av den digitala bokcirkeln är att be några goda vänner gå med som ”testpersoner”. Dessa kan fungera som rådgivare under cirkelns gång. Mina rådgivare har exempelvis fått svara på om den information jag går ut med är tillräcklig tydlig, om uppbyggnaden av sidan fungerar, och om jag är tillräckligt aktiv.

Och kom ihåg: det som inte fungerar går (nästan) alltid att ändra på!

Cirklandets viktigaste punkter

När deltagarna ramlar in – vad gör jag då? I det här avsnittet går vi igenom det du bör tänka på under cirklandets gång.

Bokval och delaktighet

Inom fejsbokcirkeln har vi testat två olika modeller när det gäller bokvalet. Två gånger har vi först gått ut med vilken bok vi ska läsa, och därefter har allmänheten fått erbjudandet att gå med i gruppen. Gruppen har då fått namn enligt bokvalet; den första fejsbokcirkel-gruppen hette "Fejsbokcirkeln Klåda" och den andra gruppen hette "Fejsbokcirkeln Underfors". Den tredje gruppen som bildades från fejsbokcirkeln-sidan hette "Fejsbokcirkeln 2020", och tanken var att se hur många som var intresserade av att gå med i en digital bokcirkel när man inte på förhand visste vilken bok som skulle läsas. Den tredje gruppen lockade betydligt fler deltagare än de två första. Däremot har andelen aktiva diskussionsdeltagare inte varit lika stor som i de grupper där man på förhand visste vilken bok som skulle läsas. En möjlig tolkning av detta är att en grupp som får namn enligt boken till största delen lockar dem som redan har bestämt sig för att läsa och delta i diskussionen.

Vår erfarenhet visar att många deltagare uppskattar möjligheten att påverka vilken bok cirkeln ska läsa. Jag har vid ett par tillfällen använt mig av gallupar, både för att få reda på vilka genrer deltagarna helst rör sig inom, men också för att rent konkret rösta fram vilken bok vi läser som nästa. Galluparna har lockat ett stort antal deltagare.

Vid ett par tillfällen har deltagarna fått komma med spontana förslag på titlar. Det är dock få som har valt att göra det, och min tolkning av detta är att det känns lättare att kryssa för färdiga förslag än att komma på någonting själv.

Som ledare kan du förstås också ta dig friheten att bestämma. Jag rekommenderar att du i så fall förankrar ditt bokval i någonting som känns aktuellt just nu och som du kan motivera. Det kan exempelvis vara böcker om vänskap i februari, Tove Janssons böcker under jubileumsåret Mumin 75, pandemi-dystopier i virustider eller något annat. Man kan också dra nytta av nyheter eller omtalade verk/författare. Vår första fejsbokcirkel-grupp cirklade kring Ellen Strömbergs "Klåda", som då ännu inte var utgiven. Många var nyfikna på boken och lockades av att få höra till den skara som fick läsa utdrag ur boken före andra. Dessutom fick vi extra skjuts i marknadsföringen när både Vasabladet, Syd-Österbotten och Österbottens Tidning valde att lyfta fram bokcirkelns exklusivitet under rubriken "Bokcirkelare får tjuvtitt på Ellen Strömbergs Klåda" (publ. 16.5.2019)

För att väcka nyfikenhet från starten kan man göra presentationen av cirkelboken till ett "avslöjande". När vi skulle läsa Anna Gavaldas "Hjärtat i vår vänskap" valde jag att publicera "pusselbitar" av pärmbilden och be dem som visste vilken bok det var skicka in rätt svar via pm. De som hade rätt fick uppmärksamhet och ära i tråden.

Din roll som ledare

Var tydlig med din kommunikation till medlemmarna. Det ska inte råda någon tvekan om vem som är cirkelledaren. Berätta hur du har tänkt lägga upp diskussionen och hur tidsschemat ser ut för cirklan. Nedan följer två exempel på tidsscheman. Båda har använts i fejsbokcirkeln.

EXEMPEL 1:

*1-13.9: Läsning av bokens första del; Nedanom (s. 9-183).
13.9-17.9: Diskussionsfrågor kring Nedanom. Jag (Lisa Ahlvik) lägger ut en diskussionsfråga per dag i ny tråd. Man kan kommentera i trådarna hur länge man vill, samt starta egna trådar när man känner för det.
22.9: Möjlighet att träffa författaren live på Litteratur&Retur i Vasa.
26.9-30.9: Diskussionsfrågor kring Ovanom (s. 187-341). Samma upplägg som ovan.
1.10-5.10: Genre-diskussion och boktips.
6.10-10.10: Avslutning och utvärdering.*

EXEMPEL 2:

*5-25.4: Lästid
26.4-30.4: Vi diskuterar boken med minst en ny diskussionstråd per dag. Man kan kommentera i trådarna hur länge man vill, samt starta egna trådar när man känner för det.*

Det första exemplet innehåller två diskussionsblock. Det kan vara användbart när det finns en naturlig uppdelning av boken och om den känns för maffig att läsa i ett streck utan att stanna upp och reflektera över läsningen emellan. Nackdelen med att ha två diskussionsblock för en och samma bok är att lästakten är så olika för olika personer. Det har hänt att de mest entusiastiska deltagarna i första diskussionsblocket meddelar att de redan har läst hela boken, och sedan när diskussionsblock 2 startar någon vecka senare är de inte längre lika ivriga att delta. Jag har upplevt att pausen mellan blocken försvagar inspirationen att diskutera hos en del.

Exempel 2 är ett tidsschema i sin enklaste variant. Först läser vi, sedan diskuterar vi. Det behöver inte vara krångligare än så.

En knepig planeringsfråga är hur lång tid man ska reservera för själva läsningen. En del medlemmar kräver längre lästid, men drar man ut på det för länge tappar vissa av de ivrigaste läsarna intresset innan diskussionen hinner komma igång. Ett bra tips är att hålla sig inom ramen för bibliotekens normala utlåningstid, det vill säga 28 dagar. Tänk dock på att det i vissa fall kan ta ett tag för medlemmarna att skaffa fram boken via biblioteket eller någon nätbokhandel. Jag anser att 2-3 veckor för anskaffning och läsning är ganska lämpligt.

För att förhindra att de snabbaste läsarna tappar intresset medan de väntar på diskussionen kan man komma med små uppmuntrande inlägg i väntan på diskussionsstart; exempelvis en uppmaning att posta snygga läsbilder av den aktuella boken eller bara små, korta ”snart är det dags”-hälsningar. Man kan också välja att redan efter en kort tid fråga efter förväntningar och intryck av pärmbilden – det är en fråga som alla kan svara på oberoende hur mycket de har hunnit läsa.

Hur får jag till en vettig diskussion?

Att hitta på frågor till själva diskussionen är både roligt och krävande. Jag rekommenderar att du som cirkelledare antecknar under läsningens gång, och därefter sammanfattar de intressantaste diskussionsfrågorna innan diskussionsblocket startar. Men kom ihåg att vara flexibel – saker kan dyka upp under diskussionens gång som är värda en fördjupning i form av en egen tråd. Det har också hänt att de två, tre första diskussionsfrågorna möts av tystnad, och då får man som cirkelledare fundera på om det har med frågeställningarna att göra. Är frågorna för abstrakta? För svåra? Eller är de tvärtom för banala och ointressanta? Som bokcirkelledare gäller det att vara lyhörd och försöka sätta fingret på vad du tror att deltagarna finner mest meningsfullt att diskutera.

Personligen tycker jag om att fråga efter deltagarnas förväntningar på boken. Det är en lätt fråga att besvara. När boken sedan är läst kan man fråga om förväntningarna uppfylldes. Viktigt är, vilket också bekräftas av Havel & Krafts undersökning, att inte hålla litteratursamtalet för högtravande. Enligt Havel & Krafts undersökning kan deltagare skrämmas om de upplever att det finns krav på ”någon finlitterär nivå” (2003, s. 30).

Läsforskaren Aidan Chambers (1998) menar att ett bra boksamtal består av fyra byggstenar:

- 1) Vad gillade du med boken?
- 2) Vad gillade du inte med boken?
- 3) Var det något du inte förstod?
- 4) Lade du märke till några mönster eller kopplingar?

Frågorna ovan är inte tänkta att kopieras rakt av, men man kan formulera frågorna så att alla dessa fyra byggstenar får utrymme i diskussionen. Följande frågeställningar är kopierade ur gruppen ”Fejsbokcirkeln 2020” och använda i en diskussion kring Mia Francks ”Bombträdgården”:

Diskussionsblock 2, frågetråd 2/5:

I förra diskussionsblocket diskuterade vi relationerna mellan de olika karaktärerna. Nu när vi vet mera vill jag gärna höra vilka karaktärer som berörde dig starkast. Vem tycker du bäst om och vem tycker du sämst om? Varför? Kunde du ana vissa beteenden hos karaktärerna redan i ett tidigt skede eller blev du överraskad?

Dessa frågeställningar rymmer alla byggstenar. Genom att analysera karaktärerna får man fram saker man gillade och inte gillade (=byggstenarna 1 och 2), och genom att fundera över beteenden analyserar man mönster (=byggsten 4). "Blev du överraskad" är ett sätt att fråga "Var det något du inte förstod?" (=byggsten 3).

Diskussionsblock 1, frågetråd 4/4:

Kommer du att läsa vidare? Varför/varför inte? Vilka trådar ser du mest fram emot att få klarhet i ifall du väljer att läsa resten av boken?

Varför/varför inte = byggsten 1 och 2. Vilka trådar ser du mest fram emot att få klarhet i = byggsten nummer 3.

Diskussionsblock 2, frågetråd 3/5:

Överlämningen - vad tänker du om den? Vilka kopplingar gör du till dagens flyktingpolitik?

Byggsten nummer 4.

Jag försöker hålla en så neutral ton som möjligt i frågeformuleringarna, däremot kan jag uttrycka mina egna tankar och åsikter i form av kommentarer till tråden. Jag är noga med att ge respons på varje deltagares funderingar, åtminstone i form av ett "gilla", men allra helst med en svarscommentar. Jag tycker det är viktigt att deltagarnas inlägg uppmärksammas och att deltagarna känner att allt de säger är värt att berättas.

4.

När cirkeln är slut

Även om man får gå in och svara i trådarna när man själv känner för det, märker man som cirkelledare ganska tydligt när diskussionsaktiviteten tystnar. Då brukar jag meddela att det fortfarande finns tid att diskutera, och samtidigt komma med nån typ av kungörelse om när nästa cirkelbok utses (ifall cirkeln fortsätter) och/eller tacka så hjärtligt för allas medverkan. I "Fejsbokcirkeln Underfors" valde jag att göra en undersökning om deltagarnas upplevelser. De fick svara på frågor om varför de valde att delta och vad de upplevde var bra respektive dåligt. Ur svaren framkom bland annat att deltagarna uppskattar livliga diskussioner och välformulerade frågor, samt att det finns många fördelar med en digital bokcirkel. Svaren gav inspiration till att fortsätta utveckla och driva "Fejsbokcirkeln".

Förslag på vidareläsning

Vill du ytterligare fördjupa dig i digitala bokcirkel kan jag varmt rekommendera följande böcker:

- Edvardsson, Jenny: **Läsa och samtala om skönlitteratur med digitala verktyg** (2019, Studentlitteratur)
- Edvardsson, Jenny: **Guide till boksamtal med ovana läsare** (2020, Vilja förlag)
- Kjersén Edman, Lena: **Vad ska vi läsa i bokcirkeln? Lästips och hur vi får fart på samtalet.** (2018, BTJ förlag)
- Chambers, Aidan: **Böcker inom oss. Om boksamtal.** (1998, Rabén & Sjögren)

Slutligen vill vi på KulturÖsterbotten önska dig stort lycka till i din roll som digital bokcirkelledare!

KÄLLOR:

- STUDIEFRÄMJANDET: STARTA BOKCIRKEL – FRÅGOR & SVAR FÖR ATT KOMMA IGÅNG. [HTTPS://WWW.STUDIEFRAMJANDET.SE/CIRKELLEDDARE/OM-TIDNINGEN-CIRKELN/ARTIKLAR--INSPIRATION/KULTUR/STARTA-BOKCIRKEL/](https://www.studieframjandet.se/cirkelledare/om-tidningen-cirkeln/artiklar--inspiration/kultur/starta-bokcirkel/), HÄMTAD 13.5.2020.
- CHAMBERS, AIDAN: BÖCKER INOM OSS. OM BOKSAMTAL. (1998, RABÉN & SJÖGREN)
- HAVEL, LENA OCH KRAFT, SOLVEIG: BOKSAMTAL. INTERVJUER MED BIBLIOTEKARIER OCH DELTAGARE I OLIKA LITTERATURCIRKLAR. 2003, BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN I BORÅS.
- VASABLADET: "BOKCIRKLARE FÅR TJUVTITT PÅ ELLEN STRÖMBERGS "KLÅDA". [HTTPS://WWW.VASABLADET.FI/ARTIKEL/VISA/289581](https://www.vasabladet.fi/artikel/visa/289581), HÄMTAD 13.5.2020. ARTIKELN PUBLICERADES ÄVEN PÅ ÖSTERBOTTENS TIDNING OCH SYD-ÖSTERBOTTENS WEBBSIDOR.

KULTURÖSTERBOTTENS DIGITALA BOKCIRKLAR HITTAS PÅ:

Startsida på Facebook: <https://www.facebook.com/fejsbokcirkeln/>

Slutna grupper (kräver insläpp av administratör):

- <https://www.facebook.com/groups/415619782607107/> (Fejsbokcirkeln Klåda)
- <https://www.facebook.com/groups/2545939205692741/> (Fejsbokcirkeln Underfors)
- <https://www.facebook.com/groups/540377343224066/> (Fejsbokcirkeln 2020)